
Esbossos de versions de Rilke

per Carles Riba

CANÇÓ D'AMOR

¿Com he de tenir la meva ànima, a fi que
no es toqui amb la teva? ¿Com l'he
d'aixecar per damunt de tu cap a d'altres coses?
Ah, voldria arrecerar-la sota qualsevol
objecte perdut en la fosca,
en un indret estrany i callat, que
no prolongués la vibració quan les teves pregoneses vibren.
Però tot allò que ens toca, a tu i a mi,
ens reuneix, com un cop d'arquet
que de dues cordes treu *una* veu
¿Sobre quin instrument estem tesos?
¿I quin músic ens té a la mà?
Oh dolça cançó!

LA PARTIDA DEL FILL PRÒDIG

Anar-se'n de tot això embullat,
que és nostre, i que tanmateix no ens pertany,
que, com l'aigua dins el vell pou,
ens emmiralla trèmula i fa malbé la imatge;
de tot allò que, com si tingués espines,
se'ns enganxa encara —anar-se'n
i allò i aquell
que un ja no veia
(de tan quotidians i habituals)
veure'ls de sobte: veure suaument, conciliadorament
i com en un començament i de prop
i pressentint, com d'una manera impersonal,
com per damunt de tot això tingué lloc el sofriment,
del qual la infància era plena fins a la vora: —
i aleshores tanmateix anar-se'n, arrencar la mà de la mà,
com si es lacerés de nou una ferida ja guarida,
i anar-se'n: cap on? Cap a la mort,
lluny, en un país tebi i estrany
que darrera tot el tràfec serà indiferent
com uns bastidors: jardí o paret;
i anar-se'n: per què? De passió, d'amanerament,
d'impaciència, d'obscura espera,
d'incomprensibilitat i d'incomprensió.

Tot això, prendre-ho sobre un mateix, i deixar estar
tot allò retingut potser en va, a fi de
morir sol, sense saber per què.

¿És això l'entrada en una nova vida?

CANT DE LES DONES AL POETA

Veges com tot s'obre: així som nosaltres;
perquè no som res més que una tal beatitud.
El que en un animal eren la sang i la fosca,
en nosaltres ha crescut fins a ésser ànima, i segueix cridant

com a ànima. I crida a tu.
Tu, és cert, ho prens únicament dins els teus ulls
com si fos un paisatge: dolçament i sense avidesa.
I per això creiem que tu no ets

allò a què cridem. I amb tot, ¿no ets tu aquell
en qui ens perdem totalment, sense residu?
¿I som res *més* en ningú?

Amb nosaltres passa l'infinit.
Però *sigues* tu, boca, perquè et sentim;
però tu, tu que ens dius, *sigues*.

LA MORT DEL POETA

Jeia. El seu rostre exhibit era
pàllid i refusant contra els rígids coixins,
d'ençà que l'univers i aquest saber-ne,
arrencat dels seus sentits,
havia recaigut dins l'any fred.

Els qui el veien viure no sabien
fins a quin punt ell era *un* amb tot això,
perquè això: aquestes profunditats, aquests prats,
i aquesta aigua eren el seu rostre.

Oh, el seu rostre era tota aquesta immensitat
que encara ve a ell i el sollicita;
i la seva màscara que ara, ansiosa, es mor,
és tendra i oberta com l'interior
d'un fruit que es corromprà a l'aire.

LA PANTERA

(En el Jardín des Plantes, París)

La seva mirada s'ha fatigat tant
del pas dels barrots, que ja no reté res més.
Per a ella és com si hi hagués mil barrots
i, darrera mil barrots, cap món.

El seu moll caminar de passos flexiblement vigorosos,
que gira en cercles petitíssims,
és com la dansa d'un ímpetu al voltant d'un centre
en el qual es dreça, atordida, una gran voluntat.

Només de vegades s'aixeca la cortina de les pupil·les
calladament. Aleshores hi irromp una imatge,
travessa el tens silenci dels membres—
i en el cor cessa d'ésser.

LA GASELA
(*Antilope dorcas*)

Fetillada: ¿com podria l'acord de dos
mots escollits atènyer mai la rima
que en tu va i ve, com a un senyal?
Del teu front surten fullatges i lira,

i tot allò teu ja va en comparances
pels cants d'amor, dels quals les paraules, dolces
com pètals de roses, es posen sobre els ulls
d'aquell que deixa de llegir, i que els tanca

per veure't: enduta, com si
cada correguda fos carregada de salts,
i no es disparés merament mentre el coll

reté el cap escoltant: com, banyant-se
en el bosc, la banyista s'interromp,
amb el llac boscà dins la vista girada.

EL CIGNE

Aquella fatiga d'anar per l'encara no fet
difícilment i com lligat
s'assembla a l'informe caminar del cigne.

I morir, aquell no aferrar més
el fons sobre el qual ens drecem diàriament,
s'assembla al seu angoixós deixar-se caure,

dins les aigües que el reben dolçament
i que, talment felices i fonent-s'hi,
es retiren sota d'ell, ona darrera ona;

mentre ell, infinitament callat i segur,
cada vegada més amo d'ell i més reial
i més plàcid, es digna d'avançar.

DESTÍ DE DONA

Com el rei, anant de cacera, agafa
un vas per beure, qualsevol, —
i com després el seu possessor
el desa i el guarda, com si fos un vas:

així potser el destí, assedegat també,
de vegades porta a la seva boca una dona i beu,
una dona que després una pobra vida, amb massa por
de trencar-la, tanca, fora d'ús,

dins l'angoixosa vitrina
que conté els seus objectes preciosos
(o els que passen per preciosos).

Allí s'està ella, estrangera com una cosa prestada,
i senzillament ha envellit i s'ha tornat cega
i no ha estat mai preciosa ni ha estat mai rara.

COMIAT

Com he sentit el que vol dir comiat!
Com ho sé encara: un fosc, invulnerat,
cruel quelcom, que mostra una vegada més
una cosa bellament lligada i l'entreté i l'esquinça.

Com estava jo indefens per a mirar
allò que, perquè cridant-me em deixava anar,
restava enrera, com si ho fossin totes les dones,
i, amb tot, petit i blanc i res més que això:

un senyal, ja no adreçat a mi,
una cosa que va fent lleument senyal —ja a penes
discernible: potser una prunera
de la qual s'ha envolat pressosament un cucut.

AUTO-RETRAT DE L'ANY 1906

La persistència de la vella, noble nissaga
en l'arquejat dels ulls.
Dins la mirada, encara l'angoixa i el blau de la infància,
i la humilitat, aquí i allà, no d'un criat,
sinó d'un servent i d'una dona.
La boca feta com a boca, gran i precisa,
no persuasiva, però expressant
lleialtat. El front sense dolenteria,
i de bon grat dins l'ombra d'una mirada baixa en silenci.

Això, com a acord, només presentit;
mai encara no recollit en el dolor o en l'èxit
per a anar fins al cap d'una manera duradora;
tanmateix com si de lluny amb coses disperses
s'hagués planejat quelcom de greu i de real.

ELS CAVALLETS
(*Jardin du Luxembourg*)

Amb un sostre i la seva ombra gira
un momentet l'efectiu
de cavalls de colors: tots del país
que llargament vacilla abans d'enfonsar-se.
Alguns d'ells van enganxats a carruatges,
però tots tenen un aire coratjós;
amb ells va un lleó roig, molt dolent,
i de tant en tant un elefant blanc.

També hi ha un cérvol, com en el bosc,
només que porta una sella i, damunt,
una noieta blava lligada amb una corretja.

I damunt del lleó cavalca, blanc, un xicot,
i s'aguanta amb la maneta calenta,
mentre el lleó ensenya les dents i la llengua.

I de tant en tant un elefant blanc.

I dalt dels cavalls van passant,
—també noies, clares, gairebé ja sorgides

del salt d'aquests cavalls; en ple ímpetu,
aixequen els ulls, cap onsevulla, enllà...

I de tant en tant un elefant blanc.

I això se'n va i s'apressa cap a la fi,
i gira i roda i no té cap objecte.
Passen, empesos, un vermell, un verd, un gris,
un petit perfil a penes començat.
I de vegades un somriure, que es gira,
un somriure feliç, que enlluerna i es malbarata
en aquest joc orb i desalenat.

ORFEU. EURÍDICE. HERMES

Era l'estranya mina de les ànimes.
Com silenciosos filons d'argent, anaven,
talment unes venes a través de la fosca. Entre les arrels
rajava la sang, que continua fins als homes,
i oferia, en l'obscuritat, l'aspecte pesant del pòrfir.
Fora d'això, no hi havia res de roig.

Hi havia allí roques
i boscos sense ésser. Ponts per damunt del buit
i aquell gran estany gris, orb,
suspès per damunt del seu fons llunyà
com un cel de pluja damunt d'un paisatge.
I entre prats, suaus i plens de paciència,
apareixia la pàl·lida cinta de l'únic camí,
estès com una llarga bugada.

I per aquest únic camí venien ells.

Davant, l'home esvelt del mantell blau,
que mirava dret davant seu, mut i impacient.
Sense mastegar, devorava el seu pas el camí,
a grans mossos; les seves mans penjaven,
pesants i closes, de la caiguda dels plecs,

i ja no sabien res de la lleugera lira,
que havia penetrat dins l'esquerra
com les redoltes d'un roser a la branca de l'olivera.
I els seus sentits estaven com partits:
mentre la mirada el precedia, guiant-lo, com un gos,
es girava, venia i s'aturava, cada vegada més lluny
i esperant-lo, en el pròxim tombant, —
la seva oïda es quedava enrera com un perfum.
De vegades li feia l'efecte com si arribés
fins al caminar d'aquells altres dos
que havien de seguir tota aquella pujada.
Llavors tornava a ésser només el ressò del seu pas,
i el vent del seu mantell, el que darrera d'ell hi havia.
Però es deia a ell mateix que tanmateix venien;
ho deia fort i se sentia perdre.
Tanmateix venien, només eren dos,
que caminaven, terriblement baixet. S'hagués pogut
girar una sola vegada (si el mirar enrera no hagués estat
la descomposició de tota aquella obra
que fins ara no es realitza), els havia per força de veure,
aquells dos baixets que el seguien en silenci:

el déu de la marxa i del missatge al lluny,
amb la gorra de viatge sobre uns ulls brillants,
amb el bastó prim davant del seu cos
i un batec d'ales als turmells;
i, donada a la seva mà esquerra: *ella*.
La tan amada, tant, que d'una lira
havien sortit més planys que mai de les ploracossos;
que havia sorgit un món de laments, en el qual
tot tornava a ésser: el bosc i la vall,
el camí i el paratge, el camp i el riu i la bèstia;
i que al voltant d'aquell món de laments, exactament
com al voltant de l'altra terra girava un sol
i un silenciós cel estelat,
girava un cel de laments amb uns estels desnaturats: —
la tan amada.

Ella, però, anava de la mà d'aquell déu,
amb el pas restringit per les llargues benes fúnebres,
insegura, suau i sense impaciència.
Era dins ella mateixa com una alta esperança
i no pensava en l'home que la precedia,
ni en el camí que la pujava a la vida.
Era dins ella mateixa. I el seu ésser-morta
l'omplia com una plenitud.
Com un fruit de dolçor i de tenebra,
era plena de la seva gran mort,
que també era nova, talment que no comprenia res.

Estava en una nova virginitat,
i intocable; el seu sexe estava clos
com una jove flor cap al vespre,
i les seves mans estaven tan deshabituaes
a la unió conjugal, que fins el contacte,
infinitament lleu, que la guiava, del déu lleuger,
l'ofenia com un excés de confiança.

Ja no era aquella dona rossa
que en els cants del poeta de vegades començava a sonar,
no era el perfum i l'illot de l'ample llit,
no era la possessió d'aquell home.
Estava ja desnuda com un cabell llarg
i lliurada com una pluja caiguda
i repartida com una cèntuple provisió.
Ja era arrel.
I quan de sobte, promptament,
el déu l'aturà i amb dolor en el crit
digué les paraules: «S'ha girat...»
ella no comprengué res i digué baixet: «Qui?»

Però al lluny, fosc davant la clara sortida,
es dreçava algú, el rostre del qual
no es podia reconèixer. Estava allí i veia
com per la línia d'un senderó entre prats
amb adolorit esguard el déu dels missatges
es girava en silenci per seguir la figura
que ja se'n tornava pel mateix camí,
amb el pas restringit per les benes fúnebres,
insegura, suau i sense impaciència.

versió de CARLES RIBA

Entre els papers i manuscrits conservats a l'arxiu Riba, hi ha la traducció de vint-i-set poemes de Rilke; tots els textos són mecanografiats, llevat d'un que és manuscrit (i de la fi d'un altre, conservada al dors del mateix full) i que, com les correccions i anotacions, és indiscutiblement de la mà de Riba. Amb tot i que no hi ha cap font documental (entre la correspondència, els papers del mateix arxiu o els estudis publicats) que hi faci referència, el marge de dubte a l'hora d'atribuir-la a Carles Riba és desdenyable. L'interès constant per Rilke en el conjunt de la seva producció, així com la freqüentació sovintejada de la seva poesia, en serien, si més no, una sòlida garantia, aquesta vegada ben documentada. Ara bé, que aquestes versions no les publicqués Riba mateix és un indicatiu que potser no les donava com a definitives o, senzillament, que no van ser projectades per a l'edició; en podrien ser l'origen els cursos de Literatura General professats a l'Escola de Bibliotecàries (sobretot de 1931 a 1939) o, més segur, les classes particulars que Riba feia a grups reduïts a la dècada dels quaranta, en què solia tractar Rilke. És, doncs, ben probable que dugués a terme algunes traduccions a fi d'ajudar els alumnes a iniciar-se en una poesia que no devia resultar-los gaire fàcil. Amb tot, la qualitat de la traducció, a desgrat d'imperficcions ocasionals (alguna rima gairebé cacofònica, alguna paraula poc matisada però que segurament era explicada a les classes) i d'una gran literalitat (que ens acostava a Rilke però no deixava veure massa de Riba), fa aconsellable avui la seva publicació. La tria que oferim inclou només els poemes que pertanyen a les *Neue Gedichte* (1907), perquè formen un conjunt força coherent i molt representatiu del llibre (Riba, a més de ser un traductor notable, era un antòleg —i lector— excel·lent). Finalment, em cal agrair a la família Riba l'amable autorització concedida per reproduir aquests textos.

ENRIC SULLÀ